

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
VII Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 21 квітня 2020 року)

Суми
2020

ЛОБКО Н. В.
канд. іст. наук, доцент

Генеалогічні розвідки на сторінках періодичних видань української діаспори

За радянських часів генеалогія як наука майже не розвивалась. Проте українські генеалогічні дослідження не припинялися завдяки вченим, що працювали в еміграції. У 1963 р. вони створили Українське геральдичне та Українське генеалогічне товариства, друкованим органом яких був часопис «Рід та знамено». Проблемами української генеалогії в еміграції займалися О. Оглоблин, В. Сенютович-Бережний, А. Кущинський, Л. Винар. Результати досліджень ці науковці викладали на сторінках різних періодичних видань української діаспори, таких як «Український історик», «Визвольний шлях» [1; 2; 3; 4; 5; 6].

Як правило, у цих розвідках спочатку повідомлялось про дату і місце народження, імена і прізвища батьків. У більшості статтях вказувалось походження батьків, все, що відомо про предка героя статті, а також про його дружину, дітей.

Пояснити таку зацікавленість генеалогічною інформацією можна, по – перше, бажанням зберегти зв'язок поколінь, пам'ять про своє походження. По-друге, дослідники зрозуміли, що генеалогічні відомості часто прояснюють вчинки, погляди впливових діячів того часу, а також генеалогія здатна дати матеріал для з'ясування ролі та значення сімейно – родинних зв'язків і відносин в процесі становлення особистості.

Найбільша кількість генеалогічних розвідок була надрукована в журналах «Український історик» і «Визвольний шлях». На сторінках «Українського історика» з самого початку його заснування публікуються генеалогічні матеріали. У той же

час в журналі «Визвольний шлях» в січневому випуску за 1966 р. зустрічаємо одну статтю, присвячену родоводу П. Орлика. І тільки, починаючи з 90 – х років ХХ ст., журнал почав постійно друкувати статті з генеалогії, останнім часом навіть є підрозділ «Генеалогія».

У першому номері «Українського історика» за 1963 р. доктор Роман Климкевич повідомляв про заснування Українського генеалогічного і геральдичного товариства. Серед діячів товариства були й вчені, що займалися дослідженнями з генеалогії. Це – О. Оглоблин, Л. Винар, В. Сенютювич – Бережний. Першим опублікував результати свого дослідження О. Оглоблин. У своїй статті «Проблема предків Миколи Гоголя» дослідник показує фенотипічні зв'язки письменника з високоосвіченими пращурами – українцями по жіночій і чоловічій лініях і робить висновок: «Гетьман Михайло й унук його Петро Дорошенки, гетьман Іван Скоропадський, полковники чернігівські – Яків і син його Лизогуби, генеральний обозний Петро Забіла й син його, полковник Ніженський Степан Забіла, полковник Переяславський Василь Танський, можливо, полковник Подільський Остап Гоголь і чимало інших визначних державних і військових діячів Козацько-Гетьманської України, а навіть отой козацький отаман Кіндрат Кобизенко (родоначальник Лизогубів), – ось світ і коло предків Миколи Гоголя» [7, с. 36]. Оглоблин О. також повідомляє й про те, що далекою родичкою Гоголя була дружина О. Пушкіна – Наталія Миколаївна Гончарова (прапраправнучка Петра Дорошенка) [7, с. 27].

Про наукове значення цього дослідження Т. Булат писала: «Наведені Олександром Оглоблиним факти не лише розкривають невідоме гоголезнавцям, а й «перекривають» єдино припустиму дефініцію в українському патріотичному крилі культурознавства за радянських часів – «М. Гоголь – син української землі». Праця допомагає ввести Гоголя –

українського письменника, що писав російськомовну прозу, – в традицію українського письменства» [8, с. 39].

На сторінках журналу також були опубліковані статті відомого історика, геральдиста і генеолога В. Сенютовича-Бережного. Це «Родинні зв'язки Несвицьких з князями Острозькими», «Остап Дашкевич – вождь козацький» (є генеалогічна таблиця). В історично – родовідній розвідці (так називає свою працю сам дослідник) «Рід і родина Виговських» В. Сенютович-Бережний висловлює цікаву думку про причини ненависті Тетері до Виговських. Він вважає, що цю причину треба шукати в їхніх родинних взаємовідносинах. «Першим шлюбом П. Тетеря був одружений з сестрою Виговського (1657), удруге він одружився з Оленою Хмельницькою, вдовою по полковнику Данилові Виговському. Від шлюбу з Виговським Олена мала двох синів, а опікуном дітей став їх дядько Іван Виговський. Одружившись з Оленою, Тетеря незаконно присвоїв собі маєтки Данила Виговського, що належали вже його дітям. На цьому тлі між І. Виговським, який дбав про інтереси племінників, і П. Тетерею виникли сварки і створилася смертельна ворожнеча. Тетеря став шукати пригоди, щоб позбутися Виговського» [4, с. 159].

Друкував свої дослідження на генеалогічні теми й Любомир Винар. У статті «Питання про походження полковника Максима Кривоноса» вчений детально розглядає дві версії походження відомого козацького ватажка, якого сучасники називали також і Перебийнісом. Це – «шотландська гіпотеза», згідно якої він народився в Шотландії, а згодом проживав в Україні, і «автохтонна», яка доводить, що Кривонос народився в Україні й не був з походження чужинцем [5].

Цікаву генеалогічну інформацію містять статті О. Стовби, який займався дослідженням родоводів таких відомих людей, як С. Петлюра і М. Міхновський. У статті «Матеріали до роду Петлюри» автор пише, що «рід Петлюр походить з полтавських

козаків, які пізніше, після скасування гетьманського полкового устрою, записалися в міщани міста Полтави. Саме прізвище «Петлюра» не патронімічне, а типічне унікальне козацьке прізвище, яке, імовірно, спочатку було «вуличним прозвиськом», а з плином часу прийнялося як родова назва» [9, с. 70]. Окрім цікавої інформації, стаття має велике значення з точки зору методики генеалогічного дослідження. Адже автор описує, як саме, за допомогою яких джерел він досліджував родовід С. Петлюри. Зокрема, основою для його дослідження стала стаття Степана Івановича Скрипника (митрополит Мстислав), сина рідної сестри Симона Петлюри Маріамни, і газета «Полтавские губернские ведомости» за 1839-1894, 1903-1904, 1912, 1914 роки. Про значення цієї газети для генеалогічного дослідження О. Стовба писав: «Маємо тут деякі розкидані камінчики до родової мозаїки Петлюр. Проаналізувавши їх поіменно (включаючи ім'я по батькові) та часово, бачимо, що деякі камінчики підходять одні до одних і укладаються у своєрідне фрагментарне родове дерево» [9, с. 73]. В кінці статті автор подає відомості про представників однієї гілочки родового дерева Петлюр, до якої належав і Симон Васильович Петлюра.

Використовуючи «Полтавские Епархиальные ведомости», Олександр Стовба також дослідив рід Міхновських, про що свідчить його стаття «Матеріали до роду Міхновських» [10].

Як вже згадувалося, в 1966 р. на сторінках «Визвольного шляху» була надрукована генеалогічна розвідка Антіна Кущинського «Родовід Орликів» [11]. Цінність цієї праці в тому, що автор при її написанні користувався деякими джерелами, які тоді і зараз є недоступними для українських дослідників. «Цю розвідку про родовід Орликів подаємо на основі історичних джерел і готових уже наукових розвідок. Головною з них є праця Н. Д. Плешка «Орлики – графи, барони

й шляхтичі та їхні прями нащадки: Бурмистрови, Орлики-Майбороди та Майбороди». Написана вона на основі першоджерельних матеріалів, а видало її «Російське Історично-Родовідне Товариство» в Нью-Йорку в 1939 р. Крім згаданої праці користуємося ще іншими випадковими матеріалами, що розкидані як різні історично-літературні статті-розвідки на сторінках чеських і українських журналів та часописів».

Зазначена стаття містить генеалогічні таблиці роду Орликів і складається з наступних розділів:

«I. Родовід Орликів з чеського княжого роду.

II. Проста лінія родоводу гетьмана Пилипа Орлика.

III. Галузь роду Орликів в Австрії.

IV. Рід Орликів – Майбородів і Орликів – Бурмистрових» [11, с. 16].

Порівнюючи публікації діаспорних видань, присвячених різним видатним особам, з публікаціями, надрукованих у радянських періодичних виданнях, можна зробити наступні висновки. Вчені діаспори більше уваги звертали на родовід людини і всі відомості намагалися донести до читачів. У той же час в СРСР про це не прийнято було говорити, бо могло мати негативні наслідки.

1. Оглоблин О. Проблема предків Миколи Гоголя // Український історик. 1967. № 3-4. С. 78 - 94; 1968. № 1-4. С. 19-36.

2. Сенютович-Бережний В. Родинні зв'язки князів Несвіцьких з князями Острозькими // Український історик. 1968. № 1-4. С. 124-127.

3. Сенютович-Бережний В. Остап Шашкевич – вождь козацький // Український історик. 1969. № 1-3. С. 118-126.

4. Сенютович-Бережний В. Рід і родина Виговських // Український історик. 1970. № 1-3. С. 159-165.

5. Винар Л. Питання походження полковника Максима Кривоноса // Український історик. 1971. № 3-4. С. 23-35.

6. Кущинський А. Родовід Орликів // Визвольний шлях. 1966. № 1. С. 16-31.

7. Оглоблин О. Проблема предків Миколи Гоголя // Український історик. 1968. № 1-4. С. 19-36.
8. Булат Т. Проблеми культури на сторінках журналу // Український історик. 1994. № 1-4. С. 45-39.
9. Стовба О. Матеріали до роду Петлюр // Український історик. 1979. № 1-4. С. 70-73.
10. Стовба О. Матеріали до роду Міхновських // Український історик. 1983. № 2-4. С. 74-92.
11. Кушинський А. Родовід Орликів // Визвольний шлях. 1966. № 1. С. 16-31.